

ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКАТА В НОВОТО ДЕСЕТИЛЕНИЕ

ДОЦ. Д-Р ИНЖ. ЛИЛЯНА ВЪЛЧЕВА
ПРЕДСЕДАТЕЛ НА НАЦИОНАЛЕН
БРАНШОВ СИНДИКАТ
“ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА” – КНСБ
2012г.

ВИСШИТЕ УЧИЛИЩА В БЪЛГАРИЯ

Висшите училища, като важни производители на квалифицирани хора, на нови знания и иновации, са **катализатори на социално-икономическото развитие, защото:**

- Съсредоточават интелектуален потенциал;
- Задържат млади хора в България;
- Обогатяват духовния живот в страната;
- Подпомагат развитието на бизнеса.

ДВУ в България от общо 51 акредитирани в момента са 37. За последните 10 години броят на студентите се увеличи с 16%, докато броят на завършващите средно образование спадна с 13%. В същото време записалите висше образование достигна 41% от населението на възраст от 19 до 23 години.

ВИСШИТЕ УЧИЛИЩА В БЪЛГАРИЯ

Разширеният обхват е довел до три основни последствия:

- все повече студенти се падат на един преподавател;
- намаляват разходите за висше образование на един студент;
- увеличава се разнородността на студентите по отношение на техните умения и способност за учене.

Констатацията “все повече студенти се падат на един преподавател” показва, че това се дължи на първо място на сравнително малкия приток на млади учени в системата, поради ниския размер на трудовите възнаграждения, както и на тромавата система за академично израстване, която действаше до 2011г. преди приемането на Закона за развитие на академичния състав в Р България.

Висше образование и наука - какво очаква Европа и какво искаме?

- Гарантиране на постоянни и достатъчни средства за висше образование и наука.
- Финансирането на обучението и научните изследвания да става с обществени средства.
- Други източници са: частни дарения; продаване на постиженията; студентски такси; използване на научните постижения за създаване на т.нар. Spin-off-технологичен бизнес. Съществен е и въпросът за опазване на интелектуалната собственост.

Това налага **ВУ и БАН да определят общи приоритетни области** за постигане на значителен напредък. За да се гарантира високо качество на изследванията средствата за наука трябва да се концентрират върху малко области и силна специализация.

Финансиране на висшето образование

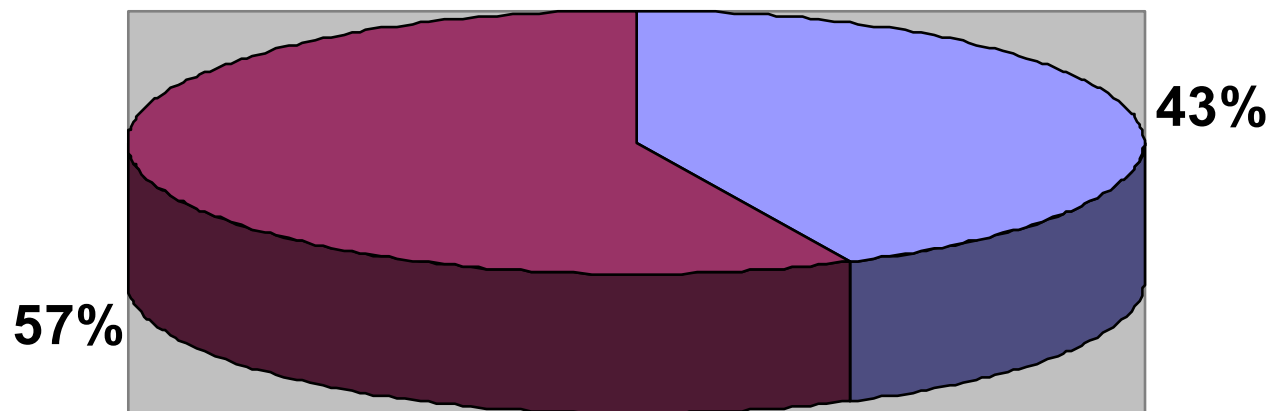
За последните десет години бюджетните разходи за образование варират между $4 \div 4,3\%$ от БВП и само за висше образование - $0,9\% \div 1\%$ (сега е $0,85\%$) от БВП. Проблемът с реалното финансиране е свързан с размера на БВП, който през 2008г. се увеличи, но от 2009г., вследствие на световната криза, отчита спад. Това доведе до намаляване средствата за наука, както и до два пъти редуциране субсидиите за ВУ и БАН.

ВУ, благодарение на промяната в ЗВО за увеличен прием на студенти и ред други антикризисни мерки, както и на допълнителното финансиране за качество на обучение (по критериите на рейтинговата система), успяха да работят устойчиво в условията на кризата. От значение е и фактът, че запазиха на добро ниво и собствените си приходи (на фигурата са показани средните стойности на дяловете на държавната субсидия и собствените приходи).

БАН е във финансово затъмнение и вследствие на това са намалени заплатите на безпринципна основа и в разрез с трудовото законодателство на много, но не на всички, учени, изследователи и служители. Ръководствата на ЦУ и на НИ формират доходи без ясни вътрешни правила за работна заплата и без участието на социалните партньори.

Недостатъчното държавно финансиране на висшето образование и науката е една от главните причини за отлива на младите хора от академична кариера. Освен, че заплатите са ниски в сравнение с бизнеса, условията за учебна дейност и за научни изследвания, а от там и за научно развитие, не са много добри. Въпреки това в последните години се забелязва увеличаване на интереса към докторантурите.

Финансиране на висшето образование

■ Собствени приходи ■ Държавна субсидия

СОЦИАЛНИТЕ ИЗМЕРЕНИЯ НА БОЛОНСКИЯ ПРОЦЕС:

- Безспорен принос в изграждането и функционирането на Европейското пространство за висше образование;
- Система, която работи хармонично за целите на обществото и **в пълно съответствие със социалната динамика на всеки гражданин;**
- «Социалните измерения» са основен компонент в развитието на висшето образование и науката и в следващите десет години;
- Превръщането на ЕС в интелигентна, устойчива и приобщаваща икономика с високо равнище на заетост, производителност и социално сближаване;

НЯКОИ ОСНОВНИ ЦЕЛИ НА СТРАТЕГИЯ “ЕВРОПА 2020”:

- Изграждане на икономика на знанието, както и на общество на знаещи и можещи;
- Делът на завършилите висше образование на възраст 30-34 години до 2020 г. в ЕС да бъде най-малко 40 %;
- Изграждане на свободно изразяващи се граждани, от които ЕС се нуждае при създаване на работни места и постигане на икономически растеж;
- Институциите за висше образование са и следва да бъдат ключови партньори в осъществяването на стратегията на Европейския съюз за напредък и запазване на растежа.

АНАЛИЗИТЕ ПОКАЗВАТ:

- България изостава значително в изграждане на икономика и общество на знанието;
- Инвестициите в човешкия ресурс са крайно недостатъчни;
- Висшистите с подходяща квалификация за нуждите на Общността и вътрешния трудов пазар са недостатъчни;
- Участието в процеса на учене през целия живот е крайно недостатъчно!

ПРИОРИТЕТИТЕ И КЛЮЧОВАТА РОЛЯ НА ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ ЗА СОЦИАЛНОТО РАЗВИТИЕ

- Обществените инвестиции във висшето образование и науката следва да бъдат висш приоритет!
- Осигуряване на ресурсите за институциите за висше образование са необходими, за да могат те да продължават да изпълняват пълния обхват от своите цели, а именно:
 - подготовка на студентите за живот като активни граждани в демократично общество;
 - подготовка на студентите за техните бъдещи кариери и за личностното им развитие;
 - създаване и поддържане на широка база от най-съвременни знания и стимулиране на науката и иновациите.

СТЪПКИТЕ НАПРЕД ЗА ПО-ЕФЕКТИВНИ ПРОГРАМИ И ПОЛИТИКИ ЗА ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ

- Протичащата реформа на програмите и политиките за висшето образование и науката следва да продължи да следва европейските ценности на:
 - институционалната автономия;
 - академичната свобода и социалното равенство и с активното участие на студентите и на Академичния състав.
- Разработването на национални рамки на квалификациите е важна стъпка напред в осъществяването на учене през целия живот!
- Мобилността е другата важна стъпка като основна отличителна черта на Европейското пространство. През 2020 година най-малко 20 % от завършващите студенти в Европейското пространство за висше образование трябва да са преминали период на обучение в чужбина!

КЛЮЧОВИ ДУМИ ПРЕД СОЦИАЛНИТЕ ПАРТНЬОРИ В СЕКТОРА

- **Модернизиране** на националните политики;
- Постигане на конкретни успехи в прилагането на **реформите** във висши училища така, че да се отговори на предизвикателствата и възможностите, свързани с:
 - Глобализацията;
 - Технологичното развитие;
 - Новите образователни източници, нови обучаеми и нов тип учене.
- Основна цел: **Да направим младите хора по-активни и отговорни граждани на България и Европа!**

С ИЗМЕНЕНИЕТО И ДОПЪЛНЕНИЕТО НА ЗАКОНА ЗА ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ са постигнати целите, а именно:

- Разшириха се възможностите за участие на гражданите във висшето образование;
- В държавните ВУ (37) през учебната 2011-2012 г. се обучават 212 091 студенти, а в частните ВУ (14) се обучават 50 169 студенти;
- Общо 262 260 студенти се обучават в 600 специалности по 52 професионални направления!

България е на 19 място в листата на ЕС по брой завършили студенти и се нарежда преди Унгария, Австрия, Португалия, Словения, Чехия, Италия, Малта и Румъния по брой на завършили висше образование младежи на възраст до 34 години.

- Пример:

През 2000 г. у нас са завършили 15.5 % (46 700 студенти),

през 2009/2010 г. – 27,9 % (57 803 студенти),

а през 2010/2011 г. – 30 до 31% (60 523/64 043 студенти).

За ЕС този показател през 2000 г. е 22,4%, а през 2010/2011 г. – 38%.

КАКВО НИ ПРЕДСТОИ В КОНТЕКСТА НА ПРОЦЕСА БОЛОНЯ И СТРАТЕГИЯ “ЕВРОПА 2020”

- **Предстои** да се анализира съдържанието на националните практики, свързани със **социалните измерения** и с **конкретните мерки**, които се предвиждат на национално и институционално равнище като:
 - **Достъп и участие във висшето образование на всеки гражданин**, което означава академична подкрепа за студентите чрез академичен консултант (омбудсман) за обсъждане на образователния избор на всяка образователно-квалификационна степен, както и образователна и научната степен «Доктор», подход към самостоятелно учене, подкрепа при разработване на изследвания, реферати и др.;
 - **Качествени социални услуги за студентите и докторантите** - студентски общежития, стипендии, участие в спортни дейности и художествено-творчески инициативи, студентски обществени изяви, организация на свободното време, услуги за чуждестранните студенти, дейности за разнородните групи студенти и др.;
 - **Подобряване на университетска среда** – библиотеки, лекционни зали, спортни съоръжения, помещения за организация на свободно време, дистанционно обучение.
- **Стимулиране на реалното участие на студентите в управлението на академичния живот** (информация и организация);

КАКВО НИ ПРЕДСТОИ ...

- **Подкрепа на студентите за намиране на работа** по време на следване и след завършване;
- **Психологическа подкрепа на студентите в най-широк спектър** – битови и социални проблеми, със засилващата се конкурентна среда на учене и професионална реализация, с постоянното разколебаване на едни или други социални ценности, при което те реагират с отказ от участие и отпадат от висшето образование.

ПОЛИТИЧЕСКИ ПРОФИЛ НА СОЦИАЛНИТЕ ИЗМЕРЕНИЯ НА ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ

Социалните измерения намират своя политически профил не случайно именно сега, тъй като:

- философията на ученето през целия живот е реалност ;
- системата на висшето образование е отворена за най-разнородни групи учащи (възраст, етнически произход, професионален и социален опит, интереси и т.н.);
- всички групи присъстват със своя специфика и потребности.

Ориентирането на процеса на преподаване, на съставяне на учебните програми и организацията на обучението към учащите вече се очертава в голяма част от образователните системи като факт!

ПОЛИТИЧЕСКИ ПРОФИЛ НА СОЦИАЛНИТЕ ИЗМЕРЕНИЯ НА ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ

Конкуренцията в целия обществен живот нараства непрекъснато, което също не е част от традиционното мислене за висшето образование;

Привлекателността на висшето образование придобива жизнена важност;

Качеството на образование е във все по-тясна зависимост от социалния аспект и профила на студентите;

На всички равнища на организация на университетите и в процеса на обучение се увеличава **интернационализацията**, което представя неотложни за решаване предизвикателства като езикова подготовка, преодоляване на културните различия, работа в международни програми и институции и др.

ИЗВОДИ И ВЪЗМОЖНИ ПОДХОДИ ЗА ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКАТА

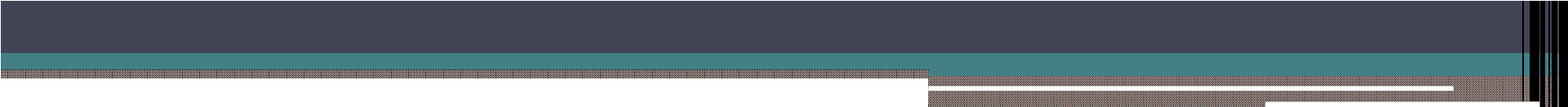
- **Приоритетно повишаване на бюджетните средства за висше образование на 1% от БВП, а за наука - 3% от БВП, съответно от държавата и бизнеса** (данъчни облекчения за фирмите, спонсориращи и инвестиращи в науката).
- **Подготовка и приемане на самостоятелна оперативна програма «Наука и образование».**
- **Разработване на Стратегия за социалните измерения във висшето образование** широко обсъждана и насърчаваща разработването на институционални стратегии за включване и развиване на социална политика във висшите училища.
- **Разработване на система от мерки,** които не само да премахват пречките, но и да насърчават достъпа на нетипични групи студенти.

ИЗВОДИ И ВЪЗМОЖНИ ПОДХОДИ ЗА ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКАТА

- **Участие на студенти на всички равнища на управление в системата на висшето образование** при точно определяне на компетенциите на тяхното участие и осигуряване на предварителна подготовка относно параметрите на дейностите, в които ще се включват.
- **Създаване и усъвършенстване на цялостно обхваната социална политика във висшите училища** – единен подход на управлението, на контрола, на данните, на обратната връзка и т.н., включително и чрез създаване на самостоятелна управленска длъжност с широк диапазон от задължения по отношение на кандидат-студенти – студенти, настоящи и завършили висше образование.

ИЗВОДИ И ВЪЗМОЖНИ ПОДХОДИ ЗА ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКАТА

- **Активна вътрешна, но и европейска мобилност, както и увеличаване на мобилността между ВУ, БАН и индустрията.** По този начин се откриват нови професионални перспективи за млади учени.
- **По-засилено отваряне на ВУ към външния свят и нарастване на международната им дейност.** Установено е, че българските университети привличат много чуждестранни студенти, но сравнително малък е дела на чуждестранни учени и преподаватели, тъй като у нас се предлага по-малко атрактивна околна среда и по-неблагоприятни условия за тяхното пребиваване.
- **Изграждане на технологични центрове и научни паркове,** разширяване на структури на регионалното сътрудничество между икономиката, ВУ и БАН, засилено изработване на стратегии, изграждане на мрежи между институциите на регионално и национално равнище.

НАСТОЯЩОТО СТАНОВИЩЕ Е ПОДГОТВЕНО
ЗА ПОЛЗВАНЕ НА ЗАСЕДАНИЕТО НА
СЪВЕТА ПО ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА ПРИ
ПРЕЗИДЕНТА НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ,
проведено на 29 май 2012 г.

За контакт:
von_knsb@yahoo.com
von_knsb@mail.bg